

הרב שלמה זאב פיק
ר"מ במכון הגבוה לתורה
שע"י אונ' בר-אילן

בסוגיה דאין נשבעין לקטן

ראשי הפרקים

- א. דברי הרמב"ם בפירוש המשניות
- ב. פירוש הרי"ף ור"י מיגאש בסוגיה
- ג. פירושו של בעל העיטור במאה שערים
- ד. שיטת הרמב"ם בקטן על פי הרי"ף ור"י מיגאש
- ה. שיטת הרמב"ם בקטן עפ"י העיטור – פתרון לדבריו במשנה
- ו. פירוש לדברי הרמב"ם בקטן
1. שיטת ר' עקיבא איגר
2. שיטת התומים
3. שיטת החתם סופר
4. שיטת הרב סולובייצ'יק

א. דברי הרמב"ם בפירוש המשניות

הרמב"ם בפירוש המשניות (שבועות ו,א) פירש את המשנה ("מנה לאבא בידך, אין לך בידי אלא נ' דינר - פטור, מפני שהוא כמשיב אבידה") כך:
ואמרו מנה לאבא בידך וכו' פטור, הוא אם אמר הבן שמא יש לאבי בידך מנה, אבל אם אמר לו ברי לי שיש לאבי בידך מנה, ואמר הוא חמישים, חייב ואינו כמשיב אבדה.
ניכר שפירושו הוא לפי רב אליבא דרבי אליעזר בן יעקב (שבועות מב,ב):
מי מצית מוקמת לה כרבי אליעזר בן יעקב? הא קתני רישא: מנה לאבא בידך, אין לך בידי אלא חמשים דינר - פטור, מפני שמשיב אבידה הוא! התם דלא אמר ברי לי, הכא דאמר ברי לי.

בסוגיה דאין נשבעין לקטן

נמצא שהרמב"ם פירש את המשנה כמו ראב"י, וזה סימן שהוא פסק כמוהו, ואכן כך פסק הרי"ף וכן פסק הרי"י מיגאש בסוגיה שם בשבועות. אמנם, לפי זה קשים דברי הרמב"ם בפירושו למשנה ד שם :

נשבעין לקטן ונפרעין מנכסיו, כמו שנתבאר בכתובות הבא לפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה. ובשבועה דאורייתא בלבד הוא שאנו אומרים אין נשבעין על טענת קטן, אבל שבועת הסת נשבעין בטענת קטן. וכן משביע בית דין שבועת השומרין ושבועת הנשבעין שלא בטענה, מחמת קטן, כיון שאין הקטן טוען אותם טענת בריא. וכן נשבעין להקדש ונפרעין ממנו, כגון שהיה לראובן אצל שמעון ממון בשטר והקדיש שמעון כל נכסיו, ישבע ראובן שבועת התורה ויקבל את ממונו על הדרך שנזכר בפרק הששי דערכים.

כאן היה על הרמב"ם לפרש כמו רב, שהתנא של המשנה הוא ראב"י, ולפי הרי"ף והרי"י מיגאש מדובר בגדול הבא בטענת אביו, שלפי רב אליבא דראב"י חייב שבועת מודה במקצת. לכן צ"ע, אם הרמב"ם פסק כראב"י אליבא דרב וכן פירש במ"א, למה כאן פירש כשמואל?

בכל מקרה, לפי רב קשיא סיפא דמתניתין, שכתוב בה "אבל נשבעין לקטן ולהקדש", שהרי רב הסביר מה זה נשבעין לקטן אבל לא הסביר מה זה נשבעין להקדש. ובדוחק צ"ל שרב קיבל את פירושו של שמואל בהקדש, וכמו שכתוב בסוף הסוגיה, למרות שאת דבריו בענין קטן הוא לא קיבל, ונראה שכך למד הרי"י מיגאש, שהרי בהבאת דברי שמואל ל"אבל נשבעין לקטן" כתב: "שמואל אמר מאי לקטן ליפרע מנכסי קטן..." הרי הוא הביא את דברי שמואל כפרשנות אחרת למשנה, לעומת רב. אבל כשהוא הביא את דבריו לענין הקדש, כתב:

הא דתנן אבל נשבעין להקדש אוקימנא בבא ליפרע מנכסי הקדש כגון מי שהקדיש נכסיו ויצא עליו שטר דמיחייב שבועה כדין הבא ליפרע מנכסי משועבדים דמה לי משעבדי להדיוט מה לי משעבדי לגבוה ואף על גב דמקדיש הא קא מודה בהווא שטרא וקיימא לן דאין אדם עושה קנוניא על ההקדש הני מילי היכא דקא מודה כשהוא שכיב מרע משום דאין אדם חוטא ולא לו כדרב הונא דאמר שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש אבל בריא חיישינן דילמא שטרא

פריעה הוא וקנוניא הוא עושה הילכך לא שקיל מידי אלא עד דמשתבע כדין הנפרע מנכסים משועבדים.
כאן הדגיש שזה הפשט במשנה וצ"ל כך מפני שזה הפשט גם לפי ראב"י.¹
למעשה כך למד רבנו יהונתן מלוני"ל במשנה:

אין נשבעין על טענת חרש שוטה [וקטן], כלומר אע"פ שיודה לו במקצת, לפי שאין בדבריהם ממש, וכ(ש)משיב אבדה חשבינן ליה כשהודה להם במקצת, דהא לאו בר דעה ניניהו, והיינו דכתיב כי יתן איש אל רעהו ואין נתינת קטן כלום.

ואין משביעין את הקטן, אם הקטן מודה הוא [ב]מקצת, לפי שאינו יודע בחומר שבועה וישבע לשקר, אבל נשבעין לקטן ולהקדש, ובגמרא מקשינן סופא לרישא, ומשני דהאי נשבעין לקטן בגדול הבא מחמת אביו מיירי, והאי דקרי ליה [קטן] משום דלגבי מילי דאבוה קטן הוא ואפיל הכי נשבעין על טענתו דסבירא ליה להאי תנא דלאו משיב אבידה הוא, דכי היכי דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו הכי נמי אינו מעיז פניו בפני בנו כיון שהוא טוענו בטענת בריא.

כאן פירש כראב"י, וכפסק הרי"ף ור"י מיגש. ממשיך הרי"י מלוני"ל ומפרש את המלה האחרונה של המשנה:

ולהקדש ליפרע מנכסי הקדש, וא"ת פשיטא דמה לי משעבדי להקדש ממשעבדי להדיוט, דתנן הבא ליפרע הנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה, ומשני מהו דתינא לימא אין אדם עושה קנוניא על ההקדש ואם לא היה אמת לא היה אומר שעדיין לא נפרע מן החוב, קמ"ל דאפילו לגבי הקדש חיישינן לקנוניא ולא יפרע אלא בשבועה.

כאן פירש כשמואל, למרות שלפני כן פירש כרב אליבא דראב"י. ע"כ צריכים לומר שהוא פירש ענין הקדש כמו שמואל.

¹ נראה שכך שצריך לומר גם בדברי הרי"ף, שכן לאחר שפסק הרי"ף במסכת שבועות (כג, א) בדפי הרי"ף) כמו ראב"י, הוסיף וכתב: "ואף על גב דחזינן לקמאי דפסקו הלכתא כרבנן דאמרי משיב אבדה הוי אגן כתבינן מאי דסבירא לן בהני טעמא דפרשינן וטעמי (ע"ב) דברירין אינון ולית בהו ספקא [שהלכה כראב"י (שז"פ)] ושמואל אמר לעולם מתניי רבנן היא ומאי נשבעין לקטן ליפרע מנכסי קטן להקדש ליפרע מנכסי הקדש תני אביי קשישא יתומים שאמרו גדולים וא"צ לומר קטנים בין לשבועה בין לזיבורית וכן הלכתא." הרי בכל זאת הביא את דברי שמואל החולק בפירוש המשנה, אבל דבריו הם עדיין אליבא דהילכתא, ולמעשה צריכים את דבריו לפרש ענין ההקדש.

אמנם, אם הרמב"ם היה יכול להביא את דברי שמואל לענין הקדש, עדיין קשה, למה הביא את דבריו לענין "אבל משבעין לקטן" שהרי במשנה א פירש כמו כרב אליבא דראב"י, ולמה לא פירש כר"י מלוני"ל? וצ"ע.²

ב. פירוש הרי"ף ור"י מיגאש בסוגיה

הנה הרי"ף ור"י מיגאש פירשו את דברי ראב"י אליבא דרב שמדובר בגדול הבא בטענת אביו. הנה פירש הרי"ף במסכת שבועות (כב, ב):

גמי [מב, א] מ"ט דאמר קרא כי יתן איש אל רעהו ואין נתינת קטן כלום: אבל נשבעין לקטן ולהקדש: והא אמרת רישא אין נשבעין אמר רב בגדול הבא בטענת אביו עסקינן ואמאי קרי ליה קטן דלגבי מילי דאבוה קטן הוא ומתני' רבי אליעזר בן יעקב היא דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו כיצד מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס חייב וזה הוא שנשבע על טענת עצמו וחכ"א אינו אלא כמשיב אבידה ופטור ור"א בן יעקב לית ליה משיב אבידה ופטור (מב, ב) אלא בדרכה קא מיפלגי דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע (כג, א) חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו והאי בכליה בעי דנכפריה והא דלא כפר ליה משום דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו ובכוליה בעי דלודי ליה והאי דלא אודי ליה אישתמוטי הוא דקא משתמיט ליה סבר עד דהוי לי זוזי ופרענא ליה הלכך אמר רחמנא רמו שבועה עליה כי היכי דלודי ליה בכליה ר"א בן יעקב סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז הלכך לאו משיב אבידה הוא ורבנן סברי בו אינו מעיז אבל בבנו

² היה מקום לפרש כמו המאירי בבית הבחירה למשנה: "אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן... אבל נשבעין לקטן ולהקדש פירשוה בגמרא בשני פנים ואחת מהן שהבא ליפרע מן הקטן ר"ל מן היתום ומן ההקדש נשבע שאין נפרעין מנכסי יתומים ולא מן המשועבדים אלא בשבועה ומשהקדישו נשתעבד ואף על פי שזו של יתומים אף בגדול הוא כן שאין נפרעין ממנו אלא בשבועה מ"מ אף זו פירשוה כעין קטן שאף הגדול בעניני האב קטן הוא אלא שהגדול נפרעין ממנו כל חוב בשבועה ובקטן דוקא לכתובת אשה ובריבית אוכלת בו ולצואת המת וי"מ אותה בקטן ממש וכגון לו או שבא ליפרע מנכסיו כמו שיתבאר בגמרא וכן פירשוה בגדול הבא לתבוע בטענת אביו והלה מודה מקצת ונקרא קטן לענין מלי דאבוה וכן הלכה כמו שיתבאר בגמרא. "ונראה שכך הבין שכך פירש הרי"ף את המשנה, וכך היה הרמב"ם יכול לפרשו. אולם, מכיוון שהרמב"ם לא פירש כך, צ"ע איך חילק את פירושו – רישא כראב"י אליבא דרב וסיפא כרבנן ולפי שמואל.

מעיז ומדלא העיז משיב אבידה הוי והלכה כראב"י כדאמרינן משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי...

הרי"ף העמיד את דברי ראב"י אליבא דרב בגדול הבא בטענת אביו. אמנם לכאורה קשה מהמשך דברי הסוגיא שמשמע שהגמרא חזרה מאוקימתא זו וחזרה לקס"ד שמדובר בקטן ממש, אלא הרי"ף בכלל לא הביא קס"ד זו, ולמד שלאורך כל הסוגיה מדובר בגדול הבא בטענת אביו, שלפי ראב"י חייב שבועה במודה במקצת ולפי רבנן הוי משיב אבידה. וכבר עמד על זה הרי"ן בפירושו על הרי"ף שם:

אלא בדרכה קא מפלגי. לעיל מיהא מפרקינן בגמרא מאי דפרכינן ור"א בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור ואמרינן אמר רב בטוענו קטן כלומר שהקטן טוענו אבא מסרו בידך ופרכינן לטענת קטן מידי מששא אית ביה והא תנן אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ופריק מאי קטן גדול ואמאי קרי ליה קטן דלגבי מילי דאבוה קטן הוא א"ה טענת עצמו טענת אחרים היא טענת אחרים והודאת עצמו כולהו טענות נמי טענת אחרים והודאת עצמו ניהו אלא בדרכה קא מיפלגי כך היא גירסא בגמ' ותמהני על מה שכתב הרי"ף ז"ל כי לפי מה שכתב בתחלה דבטוענו גדול עסקינן ואמרינן דמתני' ר"א בן יעקב היא דמשמע ר"א בן יעקב בההוא גוונא מיירי [ואי הכי תו] לא קשיא פרכין דמשיב אבדה כמו שאתה רואה בגמרא.

וכן העיר שם בהגהות חו"י. וראה עוד בדברי הרי"ן בחידושו למסכת שבועות שם:

בגמ' אלא בדרכה קא מיפלגי כך גרש"י ז"ל ופי' לעולם בטוענו קטן ובבא בטענת אביו וראב"י א' לא שני בו ולא שנא בבנו ואפילו קטן אינו מעיז ולרבנן בו הוא דאינו מעיז אבל בבנו מעיז וכתב רש"י ז"ל בפי' האשה שנתאלמנה דלרבנן אפי' בגדול מעיז וכן נרא' דעת ה"ר אלפסי ז"ל שהוא פסק כראב"י והביא ראיה מדתני' ר' חייא בפי' כל הנשבעין שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין ואמר התם היכי דמי אילימי דאמר ליה מנה לאבא ביד אביך מה לי הוא מה לי אבוה ואמר הרב ז"ל דכיון דהא כרבי אלעזר בן יעקב אתיא ולא כרבנן הלכה כרבי אלעזר בן יעקב אלמ' סביר ליה לרב ז"ל דלרבנן אפילו בגדול מעיז שאל"כ מנין לו דהה"י דלקמן כראב"י דלמא כרבנן אתי' ובטוענו גדול אלא ודאי סבירא ליה לרבי ז"ל דלרבנן אפילו

בבנו גדול מעיז אבל ר"ח ז"ל גריס בדרכה קמיפלגי ולא גריס אלא ומפרש לה הכי לעולם בגדול הבא בטענת אביו וקרי ליה קטן משום דבמילי דאבוה קטן הוא ולא תקשי לך א"ה טענת עצמו טענת אחרים היא דאדרבה קא מיפלגי וה"ק להו ר' אליעזר לרבנן פעמים שהאדם נשבע על טענה שאתם קורין אותה עצמו כיון דלדידכו מעיז וה"מ בגדול אבל בקטן אפילו ר' אליעזר מודה דמעיז.

הר"ן למד בדברי הר"י, שראב"י אמר את דינו הן בגדול הבא בטענת אביו והן בקטן ממש, וכמו רש"י ככתובות יח, א ובגיטין נא, ב. ואמנם הרינו עפר ואפר לפני הר"ן, אבל כמדומני שאע"פ שהר"י ציטט חלק מן הסוגיה עם המלה "אלא" הוא לא למד שיש כאן חזרה מן הסברה של קטן הבא בטענת אביו בלבד, שהרי אין שום אזכור של קטן בכלל בדבריו, ואדרבה, אם כדברי הר"ן, הר"י היה צריך להביא את תחילת הסוגיה שהיה קס"ד שמדובר בקטן דווקא. לכן נראה לי שהר"י למד כמו ר"ח ורצה לחדש שאפילו לפי הגרסא שלנו אפשר ללמוד כמו הר"ח למרות הדוחק בו, והראיה היא מדברי תלמידו המובהק של הר"י, הר"י מיגאש, שלמד כך בפירושו לשבועות (מב, א):

מתני' אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן וכו' מאי טעמא דאמר קרא כי יתן איש אל רעהו וגומר ואין נתינת קטן כלום הא דתנן אבל נשבעין לקטן אוקימנא בגדול הבא בטענת אביו בדאמר ליה ברי לי שיש לאבא בידך מנה ואמר ליה האיך חמשין אית ליה וחמשין לית ליה וכיון דגדול הוא ואמר ברי לי משתבע האיך כדין מודה במקצת הטענה ואמאי קרי ליה קטן דלגבי מילי דאביו קטן הוא מני רבי אליעזר בן יעקב היא דאמר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו כיצד מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס הרי זה נשבע וזהו שנשבע על טענת עצמו והא דרבי אליעזר פרישנא בטוענו גדול והאי דקתני טענת עצמו הכי קתני טענת אחרים והודאת עצמו ואף על גב דכלהו טענתה נמי טענת אחרים והודאת עצמו ואם כן במאי איפליגו רבנן בהדי רבי אליעזר כלומר הא ודאי דבר ידועה היא דכל טענת אחרים והודאת עצמו חיובי מחייב שבועה הא אוקימנא דבדרכה קא מפלגי דאמר רבה וכו' דרבי אליעזר סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז הילכך רמינן שבועה עליה כי היכי דלודי ורבנן סברי בו הוא דאינו מעיז אבל בבנו מעיז ומדלא מעיז האי משיב אבדה הוא והלכה

כרבי אליעזר בן יעקב כדקיימא לן משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי.

כמדומני שאם היינו משווים את שלושת הפירושים, ר"ח, רי"ף ורי"י מיגאש, נראה שאין חילוק גדול ביניהם, והרי"ף השתמש בביטוי "אלא" להבליט את המחלוקת, אבל מכיוון שאין שום אזכור של קטן, לא נראה שהוא חולק על הר"ח. אדרבה, מסוגיות אחרות במסכת שבועות, וכן ביתר המסכתות, אם הרי"ף חולק על הר"ח הוא לא נמנע מלומר כך בפירוש.³ כמן כן הבין גם הרי"י מיגאש, שאמנם לא הזכיר קטן ממש במהלך הסוגיה, אבל בהמשך דבריו בודאי התייחס לזה:

אשתכח השתא דקטן הבא בין בטענת עצמו בין בטענת אביו אין נשבעין עליו אלא משיב אבדה הוא בהך מקצת טענתא דמוד' והיינו דתנן אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן. וגדול הבא בטענת אביו אי דקאמר ברי לי נשבעין על טענתו והיינו דתנן אבל נשבעין לקטן וכדאוקימנא דמאי קטן גדול ואמאי קרי ליה קטן דלגבי מילי דאביו קטן הוא ואי דלא אמר ברי לי אין נשבעין על טענתו דמשיב אבדה הוי נתבע בהך חמשים דקא מודה בהו והיינו דתנן מנה לאבא בידך אין לו בידי אלא חמשים פטור שהוא כמשיב אבידה.

והאי דאמרינן אין נשבעין על טענת קטן מסתברא לן דדוקא שבועת התורה אבל שבועת היסת מיהא מחייב ואפילו שבועת התורה נמי דוקא שבוע' מודה במקצת הטענה ועד אחד דאתיין מחמת טענה אבל שבוע' שומרין דליתא מחמת טענה דהא טענת שמא היא אלא מחמת שמירה היא כיון דשמר לקטן נתחייב לו בשבועת השומרין דלא גרע מגדול ודייקא נמי מדקתני אין נשבעין על טענת קטן אלמא שבועה דאתיא מחמת טענה הוא דאין נשבעין משום דעיקר ההיא שבועה מחמת טענת התובע והודאת הנתבע במקצת אי נמי העדת עד אחד הוא דאיחייב בה והאי כיון דליכא טענה דהא טענת קטן לאו כלום היא הוה ליה לענין ההוא אודיתא דמוד' כמשיב אבידה ולענין עד אחד נמי הוה ליה כעד אחד הבא שלא במקום טענה שאין שם שבועה ומשום הכי איפטר ליה מההיא שבועה ואיחייב ליה בשבועת היסת דהא בלא אודיתא ובלא עד אחד נמי מיחייב נמי שבועת היסת בתקנתא דרבנן אבל שבועת שומרין אי נמי הנך דנשבעין מדרבנן

³ ראה בנספח טבלה של פירושים, ונראה שהרי"ף מקבל את פירושו של הר"ח.

בסוגיה דאין נשבעין לקטן

בטענת שמא כגון השותפין ואריסין ומאי דדמי להו דחיובא לאו מחמת טענה הוא אלא מחמת שמירה ואפילו לקטן נמי נשבעין עליה דהא כיון דאודי קמי בי דינא דהוה ליה שומר אפקדונא דיליה ואיתניס אי נמי הוה ליה אריס או שותף ומאי דדמי להו בי דינא גופיהו מיחייבי לאוקמי אפוטרופוס עליה למיתבעי לההוא גברא בשבועה דהא מכלל זכותיה דקטן היא ורבן גמליאל ובית דינו אביהו של יתומים והוא הדין של קטנים.

נמצא שלפי חכמים, כל המחלוקת בין ראב"י לבין רבנן היא בגדול הבא בטענת אביו, אבל בקטן ממש, אין מחלוקת, והרי זה הסתם משנה שאין שנשבעין לחרש, שוטה וקטן, והן ראב"י והן רבנן מודים לזה.

ג. פירושו של בעל העיטור במאה שערים

והנה הבעל העיטור בהשגותיו לדברי הרי"ף במסכת שבועות בסוגיה שלנו חלק על הרי"ף והציע פירוש אחר לסוגיה. בתחילת דבריו הביא הרבה ראיות שאע"פ שמשנתו של ראב"י קו ונקי, אין הפירוש שפוסקים כמוהו בכל מקום, והוא הדין כאן שהלכה כחכמים ולא כראב"י: "ובהא נמי הלכתא כרבנן". אח"כ המשך בעל העיטור וכתב:

והא דגרסינן בפי' הנזקין א"ר יצחק ב' כיסין קשורין מצאתי מוקמינן לה כאב"י דטענת שמא הוא כטענת קטן וגאוני מחסיא אפקוה להא דר' יצחק מהלכתא דלית הלכתא כראב"י ופי' דקאמר ר"ח דר' יצחק לאו כראב"י סבירא ליה לא בריר לן.

הגאוני שפסקו כרבנן דראב"י לא פסקו את דברי ר' יצחק, שהרי הא בהא תליא שם במסכת גיטין נא. עוד הוסיף שפירושו של רבנו חננאל לא נראה לו בכלל.⁴

ממשיך בעל העיטור ודן בראיה השנייה של הרי"ף מפרק כל הנשבעין.

והא דקאמרו רבנן דסוגיין כראב"י מיהא דשבועות לא סייעתא הוא דמדקא מתמה תמהא רבא וקאמר מה לי הוא ומה לי אבוה ש"מ מלתא פסיקתא הוא וליכא פלוגתא, ובגדול הוא דקאמר שבא

⁴ אין פירושו של ר"ח לפנינו, אמנם עיין באוצר הגאוניס למסכת גיטין, ירושלים תש"א, במדור פירוש רבנו חננאל, עמ' 34-35, ליקוטים מן הראשונים כדי לשחזר את פירושו לסוגיה זאת.

בטענת אביו וא"ל ברי לי דמנה לאבא ביד אביך או בידך וכ"ע חייב שבוע דאורייתא.

הרי שם מדובר בגדול הבא בטענת אביו וגם רבן מודים לזה, וממילא אין ראיה לראב"י משם. ראה עוד בראב"ד בהשגותיו לרי"ף כאן ובגיטין שגם דחה הראיה מפרק כל הנשבעין. כעת בעל העיטור מציג את פירושו לסוגיה:

וכי פליג ראב"י ורבנן בטענו קטן הוא דפליגי כדאמרין מעיקרא ובדרבה קא מיפלגי דראב"י סבר ל"ש בו ול"ש בבנו אפילו קטן אינו מעיז וקרי ליה טעני עצמו משום דעלמא לית ביה מששא ולא משביב אבידה. ורבנן סברי בו אינו מעיז אבל בבנו מעיז והלכתא טענת קטן טענת עצמו הוא ואין אדם נשבע על טענת עצמו ופטור אפילו בטענת ברי אבל בנו גדול טענת אחרים הוא וחייב אפי' לרבנן בטענת ברי שבועה דאורייתא ושבועה דרבנן בטענת שמא והיינו דפשיטא ליה מלתא בשבועה מה לי הוא מה לי אבוה ובקטן הוא דפליגי ומסתמא כרבנן וכשמואל דהלכתא כוותיה בדיני מוקי לה למתני' כרבנן דאמרי מאי אין נשבעין לקטן ליפרע בנכסי קטן. והלכתא כוותיה דקטן הבא בטענת אביו אפילו בטענת ברי פטור והדין הוא סברא דילן אבל רבינו סבירא להו דפלוגתייהו בגדול ורבינו אבן מיגש הכי ס"ל. ורש"י ז"ל פ"י בכתובת בין בקטן בין בגדול⁵ ובשבועות מצאתי שפירש דפלוגתא בקטן כסבירא דילן.

לפי דבריו של בעל העיטור, כל המחלוקת היא בקטן ממש שבא בטענת אביו, שהנתינה הייתה ע"י אביו המנוח, בזה ראב"י אמר שיש דין של מודה במקצה מפני הסברו של רבה, ובבנו הקטן גם לא יעיז. לפי רבנן יש בקטן דין של משיב אבידה. נמצא שבטענת ברי של גדול הבא מחמת אביו, אין מחלוקת וכולי עלמא סברי שזה מודה במקצת, כולל רבנן. בטענת שמא, הן בקטן והן בגדול, אין דין דאורייתא של מודה במקצת מפני שהנתבע הוא משיב אבידה, וגם זה לכולי עלמא. אולם בטענת ודאי של קטן הבא מחמת אביו נחלקו ראב"י ורבנן, ובעל העיטור פסק כרבנן.

⁵ וכן פירש רש"י בגיטין נא.

ד. שיטת הרמב"ם בקטן על פי הרי"ף ור"י מיגאש

כשלומדים את דברי הרמב"ם בהל' טוען ונטען, נוצר הרושם – באפן ברור ביותר - שהוא הלך בעקבות הרי"ף מיגאש, וכך כתב בהלכות טוען ונטען ה, ט :

אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן, אחד הבא בטענת עצמו או בטענת אביו לפי שזה המקצת שהודה בו לקטן אינו אלא כמשיב אבדה, וכן אם כפר בכל ובא עד אחד והעיד לקטן אינו נשבע שזה עד אחד ואין שם תובע שתביעת קטן אינה תביעה גמורה, נמצאת אומר קטן שאמר לגדול מנה לי בידך, או אבא היה לו בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים או אין לך בידי כלום ועד אחד מעידו שיש לו הרי זה פטור משבועת התורה, אבל אם שמר לקטן וטען שאבד הרי זה נשבע שבועת השומרין לפי שאינו נשבע מחמת טענה, וכן אם הודה שהיה שותף לקטן או אפוטרופוס עליו יעמידו בית דין אפוטרופוס לקטן וישבע השותף וכיוצא בו בטענת שמא.

הניסוח כאן הוא ממש כמו פירושו של הרי"ף מיגאש, שהובא לעיל.

מדברי הרמב"ם (טוען ונטען א, ז) משמע ש"אמר לי אבא שיש לי אצלך מנה או צוה לי בפני עדים שיש לי אצלך מנה" הווי טעמת שמא :

אין משביעין שבועת היסת אלא על טענת ודאי אבל על טענת ספק פטור, כיצד כמדומה לי שיש לי אצלך מנה או שאמר מנה הלוייתך וכמדומה לי שלא פרעתני, אמר לי אבא שיש לי אצלך מנה או צוה לי בפני עדים שיש לי אצלך מנה, דבר פלוני נגנב מביתי ולא היה שם אלא אתה קרוב בעיני שאתה גנבתו, חשבתי מעות ומצאתי חסר שמא אתה הטעיתני בחשבון, והנתבע אומר אין לך בידי כלום הרי זה פטור אף משבועת היסת וכן כל כיוצא בזה.

וכן כתב הרמב"ם בתשובה (שו"ת הרמב"ם, מהד' י' בלוי, ח"ב, עמ' 708, סימן תכח) :

תשובת שאלה על ענין מי שמת והניח אשתו מעוברת וכו' אין היתומים יכולין להשביעה על מה שצוה להם אביהם ואפי' צוה בעדים ואמ' שיש לי אצל פלוני כך וכך טענת שמא היא אצלכם ואעפ"י שהיא טענת ודאי מאביהם ואינם יכולים להשביעו עד שיאמרו בריא לנו שיש לאבא כך וכך בידך (עי' טוען ונטען א, ז) ששבועת היסת אינה באה אלא על טענת ודאי) כגון שנתן לו אביהם

בפניהם ואחר כך משביעין את הנתבע שבועת הסת ודבר זה כבר פירשו רבינו יוסף הלוי זצ"ל פירוש מבואר בפירוש שבועות שלו (מז, ב ד"ה החנוני) בהלכות חנוני על פנקסו ולית בהן ספק כלל וכל מאן דלית ליה הכי לא חש לקימחיה ואין ראוי להשגיח על דברי מי שחייב שבועת הסת על דברי אביהם ומעשים בפנינו בכל יום ואנחנו דנים בדין זה בחרם סתם בלבד והאלמנה שנשאת אין משביעין אותה כמו שאמ' רב הונא (גיטין לה, ב) משה בר מימון זצ"ל.

ממילא לפי זה יש ללמוד את דברי הרמב"ם (טוען ונטען ד, ה) :

...וכן האומר לחבירו אמר לי אבא שיש לי בידך מנה והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים הרי זה משיב אבדה ופטור אף משבועת היסת, ואין צריך לומר אם הודה מעצמו ואמר מנה היה לאביך בידי ונתתי לו חמשים דינרין ונשאר לו חמשים שזה פטור אף משבועת היסת, אבל יורש שטען ואמר אני יודע בודאי שיש לאבי בידך או ביד אביך מנה והוא אומר אין לו בידי אלא חמשים או אין לך ביד אבי אלא חמשים הרי זה מודה מקצת וישבע.

במקרה הראשון הטענה היא טענת שמא ולכן הווי משיב אבידה, כמו במשנה א' במסכת שבועות וכמו שפירש הרמב"ם שם (הובא לעיל בפרק ראשון). ממילא המקרה השני של יורש הוא טענת ודאי ולכן הרי זה מודה במקצת. נמצא שהרמב"ם פסק כמו ראב"י וכמו הרי"ף ור"י מיגאש, וכן למד בעל הגהות מיימוניות הלכות טוען ונטען שם :

[ג] הכי מסיק רב בגמרא דאם אמר יורש ברי לי בהא אמר ראב"י ישבע כדרבה ואומר שם דקמפלגי בהא דאמר רבה מודה מקצת הטענה ישבע וכו' חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו וכו'. והנה פסק כראב"י דאמר לא שנא בו לא שנא בבנו אמר רבה אינו מעיז הילכך לאו משיב אבדה הוי ודלא כרבנן דאמרי בו הוא דאינו מעיז אבל בבנו מעיז ומדלא העיז משיב אבדה הוי כך פסק ר"ת שמשנת ראב"י קב ונקי ותו דרבא מעמיד סתמא דמתני' אליביה ושמואל דמוקי לה בע"א לקטן הבא ליפרע מנכסי קטן כדאיתא התם מ"מ לא פליג אמשנת ראב"י דקב ונקי ס"ה ועיין בסימן ב' ע"כ.

וכן למד המגיד משנה (טוען ונטען ד, ה) : "אבל יורש שטען ואמר וכו'. זה הוא כראב"י לפי מה שפירשנו והוא כדעת ההלכות".

בסוגיה דאין נשבעין לקטן

אמנם אם כנים דברים אלו, הדרה קושיה לדוכתא, שהרי למה הרמב"ם פירש את משנה ד' כשמואל ולא כמו ראב"י, וצ"ע בזה.

יתר על כן, הנה ר' זרחיה הלוי בספרו המאור הגדול למסכת גיטין (כהא, בדפי הרי"ף) הקשה על הרי"ף:

ותימה הוא מאחר דסבר כראב"י בעלמא לא כתב הא דר"י דב' כיסין קשורין ואם איתא להא איתא נמי להא ואנן כתבין מאי דסבירא לן וכך כתבו הגאונים כולן כרבנן ולא כראב"י.

כלומר, אם פוסקים כראב"י צריך לפסוק כר' יצחק בשני כיסים ובשני שוורים, אבל אם לא פוסקים כראב"י אלא כרבנן, ממילא מובן למה לא פוסקים כר' יצחק. הרי"ף פסק כראב"י, אז קשה למה לא פסק כר' יצחק? רז"ה פסק כרבנן וממילא לא פסק את ר' יצחק. והנה הראב"ד ב"כתוב שם" הציע תירוץ לרי"ף:

אמר אברהם: כבר הרחבתי לדבר על זה, כי לא השויתי עם הרב ז"ל בחזרתו שחזר ופסק כרבי אליעזר בן יעקב משמעתא דשבועות [מב,ב] ולא מסתברא כותיה. וזאת השמועה פירשתיה והבאתי ראיה מן הירושלמי [גיטין פ"ה ה"ג] למה שכתבתי בשבועת אך לא כדברי בעל החיבור הזה שמחלק בפתחת טענה בין שפוחת התובע לפוחת הנתבע. וסוף דבר הלכה כרבנן ודלא כרבי אליעזר בן יעקב. ודלא כרבי יצחק דקאי בשטיתיה.⁶

לפי הראב"ד, כשהרי"ף פירש מסכת גיטין עדיין הלך בעקבות הגאונים ופסק כרבנן, וממילא לא פירש כלום במסכת גיטין, שהרי אין הלכה כר' יצחק. אבל כשהגיע לסוגיה בשבועות חזר בו ופסק כראב"י, ואולם לא הזכיר עניינו של ר' יצחק, אבל ברור שלפי הרי"ף לפי שיטה זאת, הלכה כר' יצחק. אמנם הראב"ד, כמו בעל המאור, פסק כחכמים וממילא לא פסק את דברי ר' יצחק. דברי הראב"ד אכן הוא פתרון טוב לשיטת הרי"ף למה לא פסק כר' יצחק במסכת גיטין. כמו כן אפשר לומר שהרי"ף מיגאש פירש את מסכת שבועות וכדרכו לא פרש יריעתו למסכת אחרת, ואין לנו פירושו למסכת גיטין ולכן אי אפשר לדעת מה היה כתוב שם. אבל לפי דברים אלו, קשה מאוד על הרמב"ם

⁶ אגב, מכאן רואים שהראב"ד כתב תחילה את הגהותיו על הרי"ף למסכת שבועות, ואחר כך כתב הגהותיו על הרי"ף למסכת גיטין, ושם הוסיף את הראיה שלו מן הירושלמי לפסוק כנגד ר' יצחק ולפסוק כמו רבנן. בשלב שלישי, כתב את ההשגות שלו על המאור למסכת גיטין, ששם סיכם את הכל בקיצור וכמו שהבאנו בפנים.

שפסק כראב"י לפי מהלך זה בדבריו, וא"כ צ"ע למה הרמב"ם לא פסק את דינו של ר' יצחק ולא הזכיר מציאת שני כיסים וכן שני שוורים, וצ"ע.⁷

ה. שיטת הרמב"ם בקטן עפ"י העיטור – פתרון לדבריו במשנה

אמנם יש מקום להציע, שאע"פ שניסוחו של הרמב"ם הוא על פי פירושו של הר"י מיגאש, אבל בעצם הוא פסק כחכמים ולמד את הסוגיה כמו בעל העיטור במאה שערים שלו. נמצא שלפי זה, המחלוקת בין ראב"י לבין רבנן היא דווקא בקטן, ובוזה הרמב"ם בפרק ה, ט, פסק כמו רבנן שמודה במקצת לקטן היא משיב אבידה. בטענת גדול הבא בטענת אביו – אם זה טענת שמא, אז כולי עלמא, סבורים שיש כאן משיב אבידה. אם יש טענת וודאי, אז כולי עלמא, גם רבנן, סבורים שיש כאן מודה במקצת. ממילא פסקו של הרמב"ם בפרק א ובפרק ד של הל' טוען ונטען הם לפי כולי עלמא ואין מחלוקת בדבר.

מצאנו שהציע כעין זה המגיד משנה הלכות טוען ונטען ה, ט :

אין נשבעין על טענת חרש וכו'. משנה פרק שבעת הדיינין (דף מב). ומ"ש רבינו או בטענת אביו כן נראה מן הסוגיא אשר שם ואף על פי שיש גורסין שם אלא בדרכה קא מפלגי דמשמע דאפי' בטוענו קטן מחייב ראב"י אפשר שאין הלכה כמותו אלא כחכמים ודין זה מוסכם מרוב הפוסקים ז"ל.

וכן העלה בפירושו הלחם משנה בהלכות טוען ונטען שם :

וי"ל דלפירוש זה סובר דע"כ לא פליגי רבנן וראב"י אלא בקטן והמחלוקת הוא בברי גמור אבל בגדול כשהוא ברי גמור אפי' רבנן מודו דחייב ופסק כחכמים דקטן אפילו בטענת ברי פטור אבל בגדול טענת ברי חייב ודלא כרש"י ז"ל שכתב בפרק הניזקין דרבנן פליגי

⁷ אולי אפשר לתרץ שהרמב"ם, וכן הר"י ור"י מיגש, למדו פשוט בדברי רבי יצחק כמו רבנו חננאל, שהעמידו כרבנן, לפי הבעל העיטור הנ"ל, וממילא אם פוסקים כראב"י, לא נפסק את דברי ר' יצחק. אולם דברי הסוגיה שם בפשטותה אינו כך, וכבר העירו על זה רז"ה, ראב"ד ובעל העיטור, וכן דברי ר"ח עדיין אינם ברורים דיים כל זמן שלא ראינו אותם בפנים. לדברי מקורות של הר"ח שהובאו באוצר הגאונים הנ"ל, עמ' 54, יש להוסיף את דברי חידושי הר"ן גיטין נא, ב, שכתב: "ולענין פסק הלכה לא ק"ל כר' יצחק אלא כסתם מתניתין דהא קא מתמה תלמודא ור' יצחק לית ליה המוצא מציאה וכו' ועוד דלמסקנא דסוגיין ר' יצחק לא קאי אפילו כר"א בן יעקב הילכך לא ק"ל כותיה וכן פסקו הרב אלפסי ז"ל ור"ח ז"ל, נמצא שאין לפסוק כר' יצחק הן לפי ראב"י והן לפי רבנן וממילא זה מקור למה הרמב"ם לא פסק את דבריו.

בסוגיה דאין נשבעין לקטן

נמי בגדול דפטור כדתנן בריש שבועת הדיינין מנה לאבא בידך אין לו בידי אלא חמשים פטור.

וכבר העיר בעל העיטור בהשגה שלו על הרי"ף שרש"י בכתובות לא למד כמוהו, אבל רש"י בשבועות אכן למד כפירושו, וממילא כפירושו של הלחם משנה.

והנה לפי פירוש זה, דברי הרמב"ם בפירוש המשניות מתאימים לפסקיו בהלי טוען ונטען. במשנה א' הוא פירש ככולי עלמא, שאם גדול הבא בטענת אביו טוען טענת שמא, זה משיב אבידה, ואם זה טענת ודאי זה מודה במקצת, דבר שרבנן דראב"י מודים לו. אולם מכיוון שפסק כרבנן בקטן, הרי אי אפשר להעמיד המשנה ד' כראב"י אליבא דרב, ולכן פירש את כולו כרבנן.

כמו כן, אם הרמב"ם פסק כרבנן בקטן, ממילא אין הלכה כראב"י, וממילא אין הלכה כר' יצחק, ולכן לא פסק אותו בכלל, וכמו שהעירו כבר רז"ה וראב"ד הנ"ל.

ו. פירוש לדברי הרמב"ם בקטן

1. שיטת ר' עקיבא איגר

בין אם הרמב"ם פסק כראב"י בין אם פסק כחכמים, דבריו (טוען ונטען ה, ט) קשים מאוד:

אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן, אחד הבא בטענת עצמו או בטענת אביו לפי שזה המקצת שהודה בו לקטן אינו אלא כמשיב אבדה, וכן אם כפר בכל ובא עד אחד והעיד לקטן אינו נשבע שזה עד אחד ואין שם תובע שתביעת קטן אינה תביעה גמורה, נמצאת אומר קטן שאמר לגדול מנה לי בידך, או אבא היה לו בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים או אין לך בידי כלום ועד אחד מעידו שיש לו הרי זה פטור משבועת התורה...

וכן הוא בשו"ע חו"מ צו, א.

וקשה, שהרי אם אין תביעת קטן תביעה, למה במודה במקצת צריכים את הטעם של משיב אבידה, הרי אין כאן טענה בכלל, וכן הקשה רע"א על גליון השולחן ערוך חו"מ צו, א:

הודה לקטן אינו אלא משיב אבידה. נ"ב לפי"ז בהעדאת עדים דר"ח צריך לשבע לקטן. ק"ל דהא אינו נשבע לקטן להכחיש העד דתביעות קטן אינו תביעה הי"נ במובמ"ק ולי"ל לטעם משיב אבידה.⁸

למעשה גם קשה על ר"י מיגאש (שבועות מב,א) שהוא מקור ניסוח זה:

אשתכח השתא דקטן הבא בין בטענת עצמו בין בטענת אביו אין נשבעין עליו אלא משיב אבדה הוא בהך מקצת טענתא דמוד' והיינו דתנן אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן... והאי דאמרין אין נשבעין על טענת קטן מסתברא לן דדוקא שבועת התורה אבל שבועת היסת מיהא מחייב ואפילו שבועת התורה נמי דוקא שבוע' מודה במקצת הטענה ועד אחד דאתיין מחמת טענה אבל שבוע' שומרין דליתא מחמת טענה דהא טענת שמא היא אלא מחמת שמירה היא כיון דשמר לקטן נתחייב לו בשבועת השומרין דלא גרע מגדול.

ודייקא נמי מדקתני אין נשבעין על טענת קטן אלמא שבועה דאתיא מחמת טענה הוא דאין נשבעין משום דעיקר ההיא שבועה מחמת טענת התובע והודאת הנתבע במקצת אי נמי העדת עד אחד הוא דאיחייב בה והאי כיון דליכא טענה דהא טענת קטן לאו כלום היא הוה ליה לענין ההוא אודיתא דמוד' כמשיב אבידה ולענין עד אחד נמי הוה ליה כעד אחד הבא שלא במקום טענה שאין שם שבועה ומשום הכי איפטר ליה מההיא שבועה... דתרווייהו מחמת טענה היא וקטן כיון דלאו בר טענה הוא הוה ליה כאודיתא בלא טענה וכעד אחד בלא טענה דלאו כלום היא ואין נשבעין עליה כדברירנן.... נהי דטענת קטן לאו טענה היא לענין שבועת התורה דהיא שבועה

⁸ וכן שאל רבי עקיבא איגר בתוספותיו למשניות (ונמצא בליקוט פירושו למסכת שבועות מב,א): "בהר"ן בסוגיא דראב"י פעמים שנשבע על טענת עצמו כתב לתרץ דברי הראב"ד דפלוגתייהו דראב"י ורבנן בטוען אמר לי אבא ההיא דפי"נ גבי זה אחי היינו להלכה דקיי"ל כרבנן. תמוה לי כיון דמוכח מדברי ראב"י דמיקרי טענה ברי ובוזה לא מצינו דפליגי רבנן ואדרבא מדקאמרו דפטור משום דהוי כמשיב אבידה דמשמע מדין מיגו הוא דפטור אבל היכא דלא שייך כגון בתבעו אמר לי אבא שיש לו בידך ק' והעדים מעידים על נ' חייב שבועה מדר' חייא וא"כ מוכרח דס"ל דמקרי טענת ברי דאלי"כ בלא"ה נפטר כיון דליכא תביעת ברי, וצע"ג. ומה"ט גם בלישנא דהש"ס יש לעיין דמה דפרכין וראב"י לית ליה משיב אבידה הא לפי הס"ד דמייירי בלא תבעו בלא"ה פטור דבלא תביעה ליכא דין שבועה, ואף אם נדחוק דמייירי אח"כ אומר לו לא הייתי יודע שאתה חייב לאבי אבל אני יודע שלא פרעת אותו והוי טענת ברי ע"פ הודאתו על ההלואה מ"מ הא הוי הודאה קודם לתביעה וצ"ע."

בסוגיה דאין נשבעין לקטן

דתליא בהודאת הנתבע ואי נמי בהעדת עד אחד משום דהודאת נתבע אי נמי העדת עד אחד לא מחייבין שבועה אלא לאחר טענה והאי לאו טענה היא...

נמצא שרע"א סבור שאם אין לתביעת קטן שם תביעה, ממילא אין לחייב שבועה על דבריו, הן מצד מודה במקצת והן מצד עד אחד – אם אין שם תביעה אין לחייב שבועה, ממילא אין שום צורך לטעם של משיב אבידה.

2. שיטת התומים

והנה התומים שם דן באותה בעיה בדברי הרמב"ם, ולאחר שהקשה אותה קושיה ששאל רע"א, כתב בס"ק א:

ועכ"פ מוכח מדברי הרמב"ם דטענת קטן קרוי טענה דאל"כ ל"ל הטעם דמישב אבידה הל"ל בקצרה דאין כאן טענה... ועכצ"ל דקרוי טענה רק הוא גזרת הכתוב, וכ"כ הר"ן להדיא דנתינת קטן הוי טענת ברי רק גזרת הכתוב שלא לחייב עליו שבועה.⁹

התומים הסיק שלתביעת קטן יש שם תביעה ולכן צריכים לטעם של משיב אבידה כדי לפטור משבועת מודה במקצת. אלא שגזה"כ היא, שאין לחייב על טענה זו שבועה. אלא עדיין צ"ע שהרי אם יש גזירת הכתוב לא לחייב על תביעתו שבועה, למה צריכים הטעם של משיב אבידה לפטור משבועה, גם בלי סברה זאת יש גזירת הכתוב שאין לחייב עליו שבועה, וצ"ע.

ראה מש"כ הרב יחזקאל אברמסקי בחזון יחזקאל לתוספתא שבועות, ה, ה:

ויש לומר דלהכי נקט הטעם גבי מודה במצקת, דזה שהודה לו לקטן אינו אלא כמשיב אבדה ופטור, לומר לן דבבא בטענת אביו אם יתבענו שנית כשיגדל, אע"פ שיש כאן נתינה של גדול ותביעה של גדול, אין נזקקים לטענתו, הואיל שקם עליו כבר נאמנות של משיב אבדה ופטור. אבל בבא בטענת אביו והוא כפר לו בכל, ובא עד אחד והעיד לקטן, דנהי דעל טענתו שהוא טוען עכשיו אינו נשבע, שתביעת קטן אינה תביעה גמורה, אבל אם יתבענו שנית כשיגדל ויהיה אז העדאת עד אחד, ישבע להכחיש את העד.

⁹ ר"ן על הרי"ף מסכת שבועות כב, ב: "מ"מ נשבעין היסת על טענת קטן דמאי דפטר תורה קטן לאו משום דלא חשבינן טענתו טענת בריא אלא גזרת הכתוב כך היא".

בסוף דבריו הרב אברמסקי הפנה את הלומד לדברי התומים, ולכאורה דבריו מבוססים עליו. במודה במקצת, כיוון שהוא משיב אבידה, הרי הוא פטר עצמו משבועה על הממון שהוא כפר בו, וממילא הנתבע נשאר בנאמנות זה לקטן, שהרי באופן עקרוני התביעה הייתה תביעה, רק לא היה חייב שבועה, וכאן יש גורם נוסף של משיב אבידה, ולכן נשאר הפטור משבועה מפני נאמנותו של משיב אבידה. אולם בכופר הכל, אין שום נאמנות, והעד אחד אינו יכול לחייב אותו שבועה מסיבה שאין תביעת קטן מחייב שבועה. נמצא לפי זה, תוספת דברי הרמב"ם אינו מפני הסברה לפטור של השבועה, אלא להוסיף נפקותא להלכה.

לסיכום: רע"א למד פשט ברמב"ם שאין לתביעת קטן שם תביעה כלל, ואין שום צורך לפטור של משיב אבידה. התומים למד שלתביעת קטן אכן יש שם תביעה אלא אינו יכולה לחייב שבועה. אמנם אם יש עוד פטור של משיב אבידה, מכיוון שהתביעה הייתה תביעה, אז הודאתו מהווה דין של משיב אבידה, ולכן יש לו נאמנות שלא נפקע לעולם. דבר זה אי אפשר לומר לפי רע"א שהרי לא היה בכלל תביעה ולכן אין שום נאמנות, ואם יגדל הקטן ויתבע פעם שנייה כשגדול, לכאורה אין נאמנות לנתבע מטעם משיב אבידה.

נמצא שלפי רע"א קשה למה בכלל הזכיר טעם של משיב אבידה. לפי התומים אליבא דרב אברמסקי, ניתן לומר שהר"י מיגאש הזכיר ענין משיב אבידה פעם אחת כדי להדגיש את הנפקותא, אבל בהמשך דבריו לא אמר טעם זה מפני שהוא לא עקרוני. אולם המעיין היטב בדברי הר"י מיגאש, יראה שדבריו שכתב: "וקטן כיון דלאו בר טענה הוא הוה ליה כאודיתא בלא טענה" משמע כרע"א שאין שם תביעה לתביעת קטן. אולם המשך דבריו: "נהי דטענת קטן לאו טענה היא לענין שבועת התורה" משמע כמו התומים. אך במשפט אחרון בציטוט לעיל עדיין משמע כרע"א: "אי נמי העדת עד אחד לא מחייבין שבועה אלא לאחר טענה והאי לאו טענה היא". וע"ע אמ"ב טו"נ לח.

3. שיטת החתם סופר

אף החתם סופר (כתובות יח,א) הביא את קושיית התומים וכתב:

והנה הרמב"ם כתב דאין נשבעים על טענת קטן בין בטענת עצמו ובין בטענת אביו משום שהוא כמשיב אבידה וכן הוא לשון ש"ע רס"י

בסוגיה דאין נשבעין לקטן

צ"ו. ועמד בו בתומים מה צורך להטעם דמשיב אבידה תיפוק לי'
דאין בטענתו כלום דרחמנא מיעטו.

החתם סופר (מהדו"ק) הציע התירוץ הבא :

וני"ל לפמ"ש לעיל ס"ל להרמב"ם דמן התורה לא נפקא אלא נותנו כשהוא קטן אבל נותנו כשהוא גדול לא אימעט מקרא. אלא מ"מ מודה ראב"י לרבנן ב"י משום דזה הוי וודאי כמשיב אבידה שהרי בקטן לא שייך ידע בשיקרא כנ"ל. וגם הוא לא עשה לו טובה וטובת אביו לא יזכר לו. ולא פליגי ראב"י ורבנן אלא בגדול הבא בטענת אביו המכיר בשיקרא. אבל קטן לכ"ע משיב אבידה הוא ולא איצטרך קרא. וכי איצטרך קרא למעוטא הקטן הבא בטענת עצמו דעשה לו טובה עכ"פ. ולא יניחנו לבו להעיז ולכפור הכל וק"ל.

נמצא שלמד החת"ס בדברי הרמב"ם כמו ההגהות מיימוניות הני"ל, שהמחלוקת בין ראב"י לבין רבנן היא בגדול הבא בטענת אביו (עם הקושי של פירוש המשניות וכן למה הרמב"ם לא פסק כר' יצחק), וממילא בהלכה זו של פרק ה', מדובר בקטן ממש. אבל יש שני סוגים של קטן: קטן הבא בטענת עצמו וקטן הבא בטענת אביו, ודברי הרמב"ם הם לצדדין :

אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן, אחד הבא בטענת עצמו" – כלומר קטן שהלווה כסף לנתבע, ועשה לו טובה בזה, מפני גזירת הכתוב שאין נתינת ותביעת הקטן כלום.

"או בטענת אביו" – כלומר קטן הבא בטענת אביו – במקרה זה שאינו כלול בגזירת הכתוב, בכל זאת אין חיוב שבועה של מודה במקצת "לפי שזה המקצת שהודה בו לקטן אינו אלא כמשיב אבדה...." מפני שקטן אינו מכיר בשיקרא של הנתבע (לפי שיטת תוס') וכן לא עשה שום טובה לנתבע (לפי שיטת רש"י בב"ק).

ייתכן וניתן לדחוק פירוש זה בדברי הרמב"ם והשו"ע. אולם קשה להכניסו לדברי הר"י מיגאש שכתב: "אשתכח השתא דקטן הבא בין בטענת עצמו בין בטענת אביו אין נשבעין עליו אלא משיב אבדה הוא בהך מקצת טענתא דמוד' והיינו דתנן אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן...". יש כאן התייחסות לשני סוגים של קטן, ובהמשך הביא המשנה שאין נשבעין על טענת חשו"ק, שזה מפני גזירת הכתוב, שאין תביעתם תביעה.

4. שיטת הרב סולובייצ'יק

ברשימות שיעורים למסכת שבועות, ח"ב, עמ' נז, למד מו"ר הרב יוסף דב סולובייצ'יק זצ"ל:

אמנם לע"ד נראה שניתן להבחין ולומר שאף אם טענת קטן אינה מחייבת שבועה בעד אחד עכ"ז טענת שמא כן תחייב שבועה בעד אחד... יתכן שעד אחד מועיל רק כשהוא מצטרף לטענה – אך בכחו של העד להשוות טענת שמא דגדול לטענה המחייבת.

סברה זו נמצאת בדברי הלחם משנה (טוען ונטען א, ז):

ולרביעית י"ל דשאני התם בהל' גזלה העד מועיל לשני דברים אחד לעשות לטענת הבעל הבית טענת ברי והשני להיות מחוייב שבועה מן התורה כדין עד אחד אבל כאן אינו מועיל העד אלא כדי לעשותו טענת ברי לבד וזהו שמקשה שם הר"א ז"ל דאין ראוי שהעד יועיל לשני דברים.

אמנם בקטן אי אפשר לומר סברה זו, לכאורה מפני שאין תביעתו תביעה. והנה, שם בעמ' קפח, למד הרב:

ואילו חש"ו אינם מחייבים שבועה מן התורה הואיל ואינם בני טענה. אך הרמב"ם נתכוין לבאר למה לא נאמר מאחר שהנתבע הודה במקצת לטענת החש"ו שתהא טענתן חשובה לטענה המחייבת שבועה שכן נתאמתה במקצת ע"י הודאת הנתבע ומהראוי שנתחייבו בשבועת מודה במקצת. לפיכך נימק"ש שזה המקצת שהודה בו לקטן אינו אלא כמשיב אבדה" ר"ל שהודאתו לא באה מחמת טענה שהרי כנגד קטן מעיז פניו, ואינו כי אם כמשיב אבידה מדאורייתא כלומר שאין כאן טענה והודאה המחייבות.

בהסתכלות ראשונה דברי הרב מתאימים לר"י מיגאש, שהביא את הסברה של משיב אבידה רק פעם אחת (עולה הסברה שהודאתו היתה מכשיר תביעת הקטן, סברת משיב אבידה באה ומורידה סברה זו) לכן בהמשך דבריו השמיט הר"י מיגאש סברה זו, שהרי כבר אין צורך בה.

אלא צ"ע בדברי הרב: למה ע"א על כל התביעה וכל שכן שני עדים במקצת התביעה לא יחייבו שבועה שהרי תביעת הקטן התאמתה ע"י העדות. וכאן לא קיימת הסברה של משיב אבידה להפקיע התאמתות זה. למעשה, כך העיר

בסוגיה דאין נשבעין לקטן

רע"א לפני קושייתו: "הודה לקטן אינו אלא משיב אבידה. נ"ב לפי"ז בהעדאת עדים דר"ח צריך לשבע לקטן" ולכן שלל לגמרי ענין של משיב אבידה. אבל לפי הרב זצ"ל, לכאורה ע"א ושני עדים אכן יחייבו שבועה שהרי על פי דבריהם התאמתה תביעת הקטן. דבר זה לא יתכן, שהרי הרמב"ם כתב בפירוש שאין שנשבעין שבועת עד אחד לתביעת קטן, ולכן דברי הרב צ"ע.¹⁰

¹⁰ ואי אפשר לפרש דברי הרב על פי דברי התומים, שאכן תביעתו של הקטן היא תביעה מפני המשיב אבידה, ויש פטור מן השבועה מפני גזירת הכתוב, כדברי הר"ן. גם זה לא מסתדר, שהרי אם תביעתו היא תביעה מפני המשיב אבידה, אי אפשר לומר כך בע"א שאין כאן משיב אבידה, וכבר הקשינו על דברי התומים לעיל.

נספח

ר"י מיגאש	רי"ף	רבינו חננאל
<p>הא דתנן אבל נשבעין לקטן</p> <p>אוקימנא בגדול הבא בטענת אביו בדאמר ליה ברי לי שיש לאבא בידך מנה ואמר ליה האיך חמשין אית ליה וחמשין לית ליה וכיון דגדול הוא ואמר ברי לי משתבע האיך כדין מודה במקצת הטענה ואמאי קרי ליה קטן דלגבי מילי דאביו קטן הוא מני רבי אליעזר בן יעקב היא דאמר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו כיצד מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס הרי זה נשבע וזהו שנשבע על טענת עצמו והא דרבי אליעזר פרישנא בטוענו גדול והאי דקתני טענת עצמו הכי קתני טענת אחרים והודאת עצמו ואף על גב דכלהו טענתה נמי טענת אחרים והודאת עצמו ואם כן במאי איפליגו רבנן בהדי רבי אליעזר כלומר הא ודאי דבר ידועה היא דכל טענת אחרים והודאת עצמו חיובי מחייב שבועה</p> <p>הא אוקימנא דבדרבה קא מפלגי דאמר רבה וכו'</p>	<p>אבל נשבעין לקטן ולהקדש: והא אמרת רישא אין נשבעין אמר רב בגדול הבא בטענת אביו עסקינן</p> <p>ואמאי קרי ליה קטן דלגבי מילי דאבוה קטן הוא ומתניי רבי אליעזר בן יעקב היא דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו כיצד מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס חייב וזה הוא שנשבע על טענת עצמו וחכ"א אינו אלא כמשיב אבידה ופטור ור"א בן יעקב לית ליה משיב אבידה ופטור [מב ע"ב]</p> <p>אלא בדרבה קא מיפלגי דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע (כג ע"א) חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו והאי בכליה בעי דנכפריה והא דלא כפר ליה</p>	<p>אבל נשבעין לקטן.</p> <p>אוקמה רב בבן שטוענו לחברו שאתה חייב לאבי כך וכך ולא קטן ממש הוא אלא גדול הוא.</p> <p>ואמאי קרו ליה קטן. דלגבי מילי דאבוה קטן הוא. והודה לו [במקצת]. ומתניי ר' אליעזר בן יעקב הוא דאמר כי האי גוונא לאו משיב אבדה הוא.</p> <p>אבל משיב אבדה דברי הכל פטור [מב ע"ב]</p> <p>ור' אליעזר בן יעקב ורבנן בהאי דרבי פליגי דאמר מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו כו'.</p>

<p>דרבי אליעזר סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז הילכך רמינן שבועה עליה כי היכי דלודי ורבנן סברי בו הוא דאינו מעיז אבל בבנו מעיז ומדלא מעיז האי משיב אבדה הוא</p> <p>והלכה כרבי אליעזר בן יעקב כדקיימא לן משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי.</p>	<p>משום דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו ובכוליה בעי דלודי ליה והאי דלא אודי ליה אישתמוטי הוא דקא משתמיט ליה סבר עד דהוי לי זוזי ופרענא ליה הלכך אמר רחמנא רמו שבועה עליה כי היכי דלודי ליה בכוליה</p> <p>ר"א בן יעקב סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז הלכך לאו משיב אבידה הוא ורבנן סברי בו אינו מעיז אבל בבנו מעיז ומדלא העיז משיב אבידה הוי</p> <p>והלכה כר' אליעזר בן יעקב כדאמרינן משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי</p>	<p>ר' אליעזר בן יעקב סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז. הלכך לאו משיב אבדה הוא לפיכך תני אבל נשבעין לקטן. ולא קטן ממש הוא. אלא אפי' גדול כמו שאמרנו למעלה.</p>
---	---	--